

Parlamendi õigusloome – Eesti riigi vaba arengu eeldus¹

Hulda Sauks
Riigikogu Kantselei
juriidilise osakonna
konsultant

Riigi tulubaasi tagamine, loodushoid ja maaelu korraldamine

Riigi tulude ja kulude reguleerimisele, keskkonnakaitsele ja turumajanduslike suhete edendamisele olid suunatud seadused, mille juhtivkomisjonid olid Riigikogus kas eelarve- ja maksukomisjon (hiljem rahanduskomisjon), keskkonnakomisjon või maaelu- ja põllumajanduskomisjon (hiljem maaelukomisjon). **VII Riigikogu** kehtestas juba 1993. ja 1994. aastal kõik olulised **maksu- ja aktsiisiseadused, riigieelarve ning valla- ja linnaeelarvete koostamise seadused.**²

VIII Riigikogus vastu võetud **rahandus-seadustest** olid olulisemad:

– 1995. aasta riiklike maksude intresside kustutamise seadus, mis sätestas Vabariigi Valitsuse õiguse kustutada ühismajandite, nende õigusjärglaste ja põllumajandusreformi käigus ühismajandite reformimisel tekkinud põllumajandusettevõtete, samuti riigiettevõtete Eesti Energia ja Eesti Põlevkivi enne 1995. aasta 1. jaanuari riiklikelt maksudelt arvatud ning selle seaduse jõustumiseni tasumata intressid. Nimetatud seadust oli vaja turumajandusele üleminekul majandusraskustesse sattunud

põllumajandus- ja energeetikaettevõtete finantsseisundi leevendamiseks;

– 1998. aasta

1) Hoiuste Tagamise Fondi seadus, mille alusel asutati avalik-õigusliku juriidilise isikuna sellenimeline fond, et tagada krediidiasutustesse paigutatud hoiuseid krediidiasutuse maksejõuetuse korral ning hüvitada need hoiused selles seaduses sätestatud tingimustel ja ulatuses. IX Riigikogu tunnistas selle seaduse kehtetuks, sama valdkonda hakati reguleerima uue, 2002. aastal vastu võetud Tagatistfondi seadusega;

2) rahapesu tõkestamise seadus, mille järgi rahapesu on kriminaalkorras karistatava teo otsese tulemusena saadud vara muundamine, üleandmine või varaga õigustoimingute sooritamise, et varjata selle vara tegelikku omanikku ja ebaseaduslikku päritolu. Seadus reguleeris krediid- ja finantseerimisasutuste ning teiste selles seaduses sätestatud ettevõtjate, samuti rahapesu andmebüroo tegevust rahapesu tõkestamisel. Seadus kehtestas näiteks krediid- ja finantseerimisasutustele kohustuse tuvastada isikusamasust ning registreerida ja säilitada kõikide isikute andmed, kes sooritavad sularahata tehingu üle 200 000 krooni või sularahatehingu üle 100 000 krooni. Seadus reguleeris krediid- ja finantseerimisasutuste jm ettevõtjate tegevuse rahapesukahtluse korral, sätestas rahapesu andmebüroo loomise siseministeeriumi valitsemisalas ning kehtestas selle büroo ülesanded.

IX Riigikogu kehtestatud **rahandusseadustest** väärivad märkimist järgmised:

– 1999. aastal vastu võetud keskkonnakasutusest laekuva raha kasutamise seadus, mis sätes-

¹ Algu RiTo-s nr 11.

² Vt selles lõigus loetletud seadustest näiteks 1993. a kehtestatud riigieelarve seadust, valla- ja linnaeelarve seadust ning tulumaksuseadust, 1994. a algul avaldatud maksukorralduse seadust ja 1994. a kohalike maksude seadust. Kõik artiklis siin ja edaspidi käsitletud Riigikogu kehtestatud aktid on kättesaadavad vastuvõtmis- või avaldamisaegse aasta Riigi Teatajast, sealjuures Riigikogu riigisiseses aktid 1993. a kevadest alates Riigi Teataja I osast, välislepingud II osast.

tas loodusvarade kasutamisest, keskkonna saastamisest ja keskkonna kahjustamisest (edaspidi *keskkonnakasutus*) laekuva raha kasutamise sihtotstarbe ja selle raha kasutamise korraldamise alused. Riigieelarvesse keskkonnakasutusest laekunud raha kasutatakse selles seaduses sätestatud ulatuses loodusvarade taastootmiseks, keskkonnaseisundi hoidmiseks ja keskkonnakahjustuste heastamiseks;

– 2001. aastal vastu võetud kogumispensionide seadus eesmärgiga luua kogumispensionis sissemakseid sooritanud isikule võimalus saada pensionieas lisaks riiklikule pensionikindlustusele täiendavat sissetulekut. Nimetatud seadus sätestas kogumispensionis sisse- ja väljamaksete tegemise tingimused ja korra ning pensionifondide moodustamise ja toimimise alused. Kogumispension liigid on kohustuslik kogumispension ja täiendav kogumispension. Kohustuslik kogumispension on seaduse kohaselt tagatud perioodiline hüvitis, mille saamiseks omandatakse isiku eest makstud sotsiaalmaksu ja isiku enda täiendavate maksete eest pensionifondi osakuid ning mis makstakse välja pensionifondist või kindlustusandja poolt. Täiendav kogumispension on hüvitis, mille saamiseks omandatakse vabatahtlikult ja omavahendite arvel pensionifondi osakuid või sõlmitakse pensionikindlustuse leping selles seaduses sätestatud tingimuste kohaselt ning mille suhtes kohaldatakse tulumaksuseaduses sätestatud soodustusi. X Riigikogu kehtestas selle seaduse uue redaktsiooni.

Loodusvarade kasutamist reguleerivaist VII Riigikogu vastuvõetud aktidest võib nimetada näiteks 1993. aasta metsaseadust ning 1994. aasta maakatastriseadust ja maa hindamise seadust. Keskkonnakaitse alal võeti keskkonnakomisjoni eestvedamisel peale traditsiooniliste loodushoidu sätestavate ja turumajanduses loodusvarade kasutuskorda reguleerivate seaduste 1995. aastal vastu spetsiifiline **säästva arengu seadus**, mis sätestas säästva arengu rahvusliku strateegia ning looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise alused.

VIII Riigikogu kehtestatud loodusvarade kasutamist reguleerivaist seadustest tuleks märkida järgmisi:

- 1995. aasta pakendiseadust, metsakapitali seadust ja kalapüügieseadust;
- 1997. aasta keskkonnajärelevalve seadust;
- 1998. aasta välisõhu kaitse seadust, jäätmeseadust ning loomastiku kaitse ja kasutamise seadust.

Mitu seadust oli suunatud **põllumajanduse** arendamisele, näiteks 1995. aastal kehtestatud põllumajandusloomade tõuaretuse seadus ning põllumajandussaaduste ja -toodete turu korraldamise seadus, 1997. aastal vastu võetud mahepõllumajanduse seadus jt.

IX Riigikogu kehtestatud tähtsamad looduskaitselised seadused olid:

- 2000. aasta keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanõudeerimise seadus;
- 2001. aasta keskkonnajärelevalve seadus ning saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus.

Põllumajandust ja maaelu arendavaist IX Riigikogu kehtestatud seadustest väärivad märkimist:

– 2000. aasta

1) maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seadus, mis sätestas riiklikud abinõud põllumajandussaaduste ja -toodete turu tasakaalustatud arenguks, põllumajandussaaduste tasuvaks tootmiseks ja maa- ja piirkonna muu majandustegevuse arendamiseks ning millega nähti ette ka eelnimetatud eesmärgil riigiabina antavate riiklike toetuste liigid, toetuse saamise nõuded ning toetuse taotlemise, määramise ja maksmise alused;

2) uus loomakaitse seadus (seni kehtinud 1992. aasta seaduse asemele; avaldati 2001. aasta algul), reguleerib loomade kaitset nende tervist või heaolu ohustada võiva inimese tegevuse või tegevusetuse eest (loomade kaitset haiguste ja loomataudide eest sätestab eraldi loomatauditõrje seadus);

– 2003. aasta kinnisasja omandamise kitsendamise seadus, mis sätestas avalikust huvist tulenevad kinnisasja omandamise kitsendused välismaalasele ja välisriigi juriidilisele isikule. Selle seaduse tähenduses loeti ava-

likuks huviks eelkõige põllumajandus- või metsamaa kõlvikut sisaldavate kinnisasjade sihtotstarbelise majandamise edendamist, mille tagamiseks kitsendusi seatigi. Riigikaitseleelisel eesmärgil piirati ka riigipiiräärsete ja väikesaartel asuvate kinnisasjade võõrandamist.

Ettevõtluse ja majandusreformide edendamine

Riigikogu menetles majanduskomisjoni juhtimisel **majanduse arendamiseks** kehtestatavaid seaduseelnõusid.

VII Riigikogu võttis sel alal vastu järgmised olulised seadused:

- 1992. aastal kindlustusseaduse;
 - 1993. aastal ühistatud vara maksumuse määramise seaduse; tagastamatu riikliku välisabina saadavate ja riiklike välislaenude eest ostetavate põllumajandussaaduste ja põllumajanduses kasutatavate ressursside müügist laekuva raha põllumajanduse krediteerimiseks suunamise seaduse; eluruumide erastamise seaduse; riigi- ja munitsipaalvara erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse; õigusvastaselt võõrandatud vara maksumuse määramise ja kompenseerimise seaduse; Hüvitusfondi seaduse; erastamise seaduse; konkurentsiseaduse; tarbijakaitse seaduse ning NSV Liidu sõjaväebaaside jaoks sundvõõrandatud maa tagastamise, kompenseerimise ja asendamise seaduse (viimased kaks avaldati 1994. aasta algul);
 - 1994. aastal ettevõtluse riikliku toetamise seaduse;
 - 1995. aastal riigivaraseaduse, mis määras kindlaks riigi omandis oleva vara valitsejad ning riigivara valitsemise alused. Riigivara on riigile kuuluv kinnis- ja vallasvara, see on asjad ning rahaliselt hinnatavad õigused ja kohustused. Riigivara valitsejad on Riigikogu, Vabariigi President, Riigikontroll, õiguskantsler, Riigikohus, ministeeriumid, maavalitsused ja Riigikantselei.
- Eespool mainitud seadustest tuleks eriti esile tõsta tarbijakaitse seadust ja konkurentsiseadust. 1993. aasta detsembris vastu võetud

tarbijakaitse seadus määras kindlaks tarbija õigused suhetes müüjaga kauba ja teenuse ostmisel ning kasutamisel, samuti müüja, tootja ja vahendaja kohustused tarbija õiguste tagamisel ja vastutuse nende kohustuste rikkumise eest ning ka tarbijakaitse korralduse. Seadus loetles tarbija põhiõigused: nõuda vähemalt kohustuslikele nõuetele vastavat kaupa; olla kaitstud ohtliku ning keelatud kauba ja teenuse eest; saada vajalikku ning tõest teavet pakutava kohta; olla oma ühingute kaudu esindatud otsuste tegemisel tarbijapoliitika küsimustes; nõuda riiklikku kaitset oma õiguste ahistamise korral ning nõuda müüjalt hüvitust endale tekitatud kahju eest. Seadus sätestas ka tarbija õiguste tagamise viisid, sealhulgas kehtestas müüjale teatud keelud, nagu näiteks keeld ebaseaduslikult piirata või soodustada kaupade või teenuste müüki, mõjutada tarbijat eksitava reklaami, teise müüja kauba või teenuse halvustamisega või muul moel jms.

Juba 1993. aasta juunis vastu võetud **konkurentsiseaduse** eesmärk oli kaitsta Eestis konkurentsivabadust. See seadus määras kindlaks konkurentsivabaduse (näiteks eksitava reklaam, firmanimetuse või kaubamärgi ebaõige kasutamine, konkurendi või tema kauba halvustamine, ärisaladuse kuritarvitamine, kaupade ja teenuste müügi ebaseaduslik piiramine). Samas anti ka konkurentsikahjustamise mõiste – selleks loeti oma seisundi kuritarvitamist turgu valitseva ettevõtte poolt ning lepingute sõlmimist ja tegevuse kooskõlastamist konkurentsikahjustamiseks (sealhulgas kartellilepinguid). Selle seadusega kehtestati turusuhetes osalejate vastutus ning sätestati konkurentsiriiklik järelevalve.

VIII Riigikogu võttis 1998. aastal vastu uue konkurentsiseaduse, mis varasema seadusega võrreldes täpsustas konkurentsikahjustava kokkuleppe ja kooskõlastatud tegevuse keelu mõistet ning sellest erandi tegemise võimalust, kui erand aitab kaasa teenindamise, kaupade tootmise või levitamise parandamisele, keskkonna kaitsmisele ning tehnilise ja majandusliku progressi edendamisele. Sama seadus kehtestas eranditaotluse esitamise ja selle lahendamise korra. See seadus sätestas ka

päris uue mõiste – riigiabi kui riigi, linna või valla poolt või nende vahendeist antava finantssoodustuse võimaluse, mis võib moonutada konkurentsi, soodustades mõnda ettevõtjat või mingite kaupade tootmist või müüki. Seadus loetles riigiabi andmise tingimused. Näiteks võis riigiabi olla sotsiaalse iseloomuga, riigiabi võis anda loodusõnnetuste ja muude erakorraliste sündmuste tõttu tekkinud kahjude heastamiseks, majandusliku arengu edendamiseks piirkondades, kus elatustase on ebanormaalselt madal või tööpuudus väga suur, jne. IX Riigikogu võttis 2001. aastal vastu uue konkurentsiseaduse, mis eelmisega võrreldes täpsustas veelgi riigiabi andmist ja sätestas ka ettevõtjate koondumise kontrollimise, et konkurentsi säilitada ja arendada.

VIII Riigikogu kehtestatud majandusseadustest tuleks peale konkurentsiseaduse nimetada veel järgmisi seadusi:

– 1995. aasta

1) liikluskindlustuse seadust, mis sätestas liikluskindlustuse sundkindlustusena selleks, et liiklusõnnetuse tõttu kannatanutele tagada seaduses piiritletud liikluskahju hüvitamine võimalikult kiiresti ja täielikult;

2) riigihangete seadust, mis määras kindlaks riigihangete teostamise korra ning sätestas riigihangetega seotud subjektide õigused, kohustused ja vastutuse selle seaduse rikkumise eest, et kindlustada riigihangeteks kasutatavate rahaliste vahendite kõige ratsionaalsem ja säästlikum kasutamine. Seadus liigitas riigihankeid asjade ostmiseks, ehitustööde ja teenuste tellimiseks, kui see toimub riigi või kohalike omavalitsuste rahaliste vahendite arvel, samuti sätestas, et riigihankeid teostatakse hankelepingute alusel, ning kehtestas pakkumismenetluste reeglid. Seadus määras riigihangetealase tegevuse koordineerijaks Riigihangete Ameti ja fikseeris selle põhiülesanded. Sama seadust täpsustati hiljem mitu korda ning 2000. aastal võttis IX Riigikogu vastu seaduse uue teksti, mis täpsustas riigihangete reegleid veelgi;

3) hasartmänguseadust, mis sätestas õiguslikud alused, kuidas võib Eestis korraldada hasart-

mänge (välja arvatud loteriid, mida reguleeriti eraldi loteriiseadusega);

4) **planeerimis- ja ehitusseadust**, mis reguleeris riigi, kohalike omavalitsuste ja teiste isikute vahelisi suhteid planeeringute koostamisel, ehituslikul projekteerimisel, ehitamisel ja ehitiste kasutamisel. Seadus kehtestas planeeringute liigid: üleriigilise planeeringu, maakonnaplaneeringu, valla ja linna territooriumi üldplaneeringu ning detailplaneeringu, mis koostatakse valla ja linna territooriumi väiksema osa kohta ning mis on lähiaastate ehitustegevuse aluseks. Seadus sätestas planeeringute koostamise ja kehtestamise ning selles avalikkuse osalemise korra, ehitusliku projekteerimise ja ehitamise põhinõuded ning järelevalve selle tegevuse üle, samuti ehitise omaniku ja ehitusettevõtja kohustused. IX Riigikogu võttis 2002. aastal selle seaduse asemele vastu kaks eraldi seadust – planeerimisseaduse ja ehitusseaduse, mis täpsustasid antud valdkonda veelgi ja viisid selle (eelkõige ehitustoodete ohutusnõuete alal) kooskõlla ka Euroopa Liidu vastavate aktidega. Muu hulgas sätestati uute seadustega kinnisasja võõrandamise võimalus kehtestatud planeeringu elluviimiseks, riiklikult tähtsa ehitise kavandamise erisused, riikliku ehitisregistri loomine ja vastutus ehitusseaduse rikkumise eest;

– 1997. aasta

1) investeerimisfondide seadust, mis sätestas, et investeerimisfond (edaspidi *fond*) on selle seaduse alusel ühisteks investeeringuteks moodustatud vara kogum või asutatud aktsiaselts, vastavalt mida või mille vara valitseb riski hajutamise põhimõttest lähtudes seaduses sätestatud fondivalitseja. Seadus määratles, et fondivalitseja on aktsiaseltsist finantseerimisasutus, mille ainus tegevusala on fondi valitsemine, s.t fondi aktsiate või osakute väljalaske korraldamine, fondi vara investeerimine, selle üle arvestuse pidamine ning muu nimetatud toimingutega otseselt seotud tegevus. Seadus kehtestas fondivalitseja kohustused;

2) energiaseadust, mis reguleeris kütuse- ja energiaturgu (sealhulgas müüki võrkude kaudu ja turgu valitsevate ettevõtjate tegevust), elekt-

risüsteemi ja -võrke, ning ka kütuse- ja energia- majanduse riiklikku järelevalvet ja vastutust selle seaduse rikkumise eest. IX Riigikogu tunnistas nimetatud seaduse kehtetuks ja võttis selle asemel vastu neli eraldi seadust – vedelkütuseseaduse, maagaasiseaduse, elektrituruseaduse ja kaugkütteseaduse –, et kooskõlastada selle valdkonna regulatsioon (eelkõige elektrituru osas) Euroopa Liidu õigusaktidega;

3) reklaamiseadust, mis sätestas reklaami mõiste, kehtestas reklaami üldnõuded, reklaami piirangud, nende ulatuse ja reklaami eritingimused ning reguleeris reklaamitegevuse järelevalvet ja kehtestas vastutuse selle seaduse rikkumise eest. Reklaamina käsitleti teavet, mis avalikustatakse toodete või teenuste müügi suurendamise, ürituse või idee edendamise või mõnes muus vallas mõne muu soovitud tagajärje saavutamise eesmärgil ning mida reklaami avalikustaja tasu eest või mõnel muul vastaval kaalutlusel levitab;

– 1999. aasta **alkoholiseadust**, mille Vabariigi President algselt välja kuulutamata jättis³ paari sätte vastuolu tõttu põhiseadusega. President leidis näiteks, et toonases seaduses sätestatud nõue, mille järgi võinuks alkoholi soetada vaid kehtivat tegevusluba omavalt ettevõtjalt ning soetatud alkohol pidanuks olema tähistatud, pannuks alkoholi soetajale (ostjale) kohustuse kontrollida, kas müüjal on alkoholi käitlemise tegevusluba ja kas alkoholipartii on tähistatud. Põhiseaduse järgi tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud ei tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Kuna alkoholi puhul on tegemist laiatarbekaubaga, siis ei saa alkoholi käitlevatele ettevõtjatele ette nähtud nõudeid laiendada füüsilisest isikust alkoholi ostjatele. Seetõttu luges president esitatud normi ebaproportsionaalseks ja normi adreassaadi huve kahjustavaks ning põhiseaduse nõuetele mittevastavaks. Riigikogu arvestas Vabariigi Presidendi otsuses sätestatud, kõrvaldas alkoholiseaduse puudused ja võttis

selle seejärel muudetud kujul vastu. Seadus kehtestas alkoholi käitlemise (see on tootmise, sisseveo, väljaveo, hulgimüügi, jaemüügi) nõuded, riikliku korralduse ja järelevalve ning vastutuse seaduse rikkumise eest. IX Riigikogu võttis selle asemel 2001. aasta lõpus vastu uue alkoholiseaduse, mis avaldati 2002. aasta algul ja mis reguleeris samu küsimusi veelgi täpsemalt ning kehtestas normid piirangute kohta alkoholse joogi jaemüügi ja tarbimisele (näiteks keelu müüa alkoholset jooki alaealisele ja alaealisel alkoholset jooki tarbida).

IX Riigikogu kehtestatud majandusseadustest võiks peale uue alkoholiseaduse nimetada veel järgmisi seadusi:

– 1999. aasta strateegilise kauba sisse- ja väljaveo ning transiidi seadust;

– 2000. aasta

1) **telekommunikatsiooniseadust**, mis sätestas nõuded telekommunikatsioonivõrkudele, nende opereerimisele ja osutatavatele telekommunikatsiooniteenustele ning riikliku järelevalve korra kehtestatud nõuete täitmise üle. Telekommunikatsiooniteenuseks loetakse signaalide edastamist ja suunamist telekommunikatsioonivõrgus ja -võrkudes ning ühenduste loomist telekommunikatsioonivõrgu ja -võrkude lõpp-punktide vahel. Sellise teenuse eriliigid on näiteks telefoniteenus ja raadioside-teenus. Ringhäälingut selle seaduse järgi telekommunikatsiooniteenuseks ei loetud. Seadus sätestas ka nõuded telekommunikatsiooniteenuse eest võetavale tasule;

2) **kindlustustegevuse seadust**, mille järgi loetakse kindlustustegevuseks eelkõige tegevust, mis on suunatud kindlustuslepingu või edasikindlustuslepingu sõlmimisele või jõus hoidmisele. Kindlustuse vormid on vabatahtlik kindlustus, kohustuslik kindlustus ja sundkindlustus. Kohustuslikuks kindlustuseks nimetatakse kindlustuslepinguid, mille sõlmimise kohustuse sätestab seadus (näiteks liikluskindlustus). Kohustusliku kindlustuse kehtestamisel sätestatakse kindlustusvõtja, kindlus-

³ RT I 1998, 108/109, 1782.

tatu ja kindlustusjuhtum, samuti hüvitise vähenemise ja hüvitamisest keeldumise alused, hüvitamise alammäärad ühe kindlustusjuhtumi ja ühe kannatanu ja hüvitise saaja kohta, hüvitamise tähtaeg ning kindlustusandja, kes täidab garantiifondi funktsioone. Viimase puhul kehtestatakse hüvitamise tagamise ulatus, kui kohustusliku kindlustuse nõuet rikutakse, ning kindlustusandja kohustus tasuda sõlmitud lepingu alusel garantiifondile makseid. Sundkindlustus on aga õigussuhe, mis tekib, kui seadus sätestab kohustuse tasuda kindlustusmakseid ja riik ise võtab enesele kindlustusandja kohustused. Sundkindlustus on näiteks töötuskindlustus, mis on reguleeritud eri seadusega. Sundkindlustusele üldist kindlustustegevuse seadust ei kohaldata. X Riigikogu võttis vastu uue kindlustustegevuse seaduse, viimaks selle teksti täpsesse kooskõlla Euroopa Liidu õigusega;

– 2001. aasta intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamise seadust, mis reguleeris intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamist tollikontrolli käigus. Intellektuaalset omandit rikkuv kaup on näiteks võltsitud kaup kaubamärgiseaduse või piraatkoopia autoriõiguse seaduse tähenduses või kaup, millega rikutakse tööstusdisaini kaitse seaduses sätestatud tööstusdisainilahenduse omaniku õigusi;

– 2003. aasta **ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seadust**, mis sätestas ettevõtluse riikliku toetamise ning laenu- ja liisingulepingute riikliku tagamise alused, põhimõtted ja korraldamise. Ettevõtluse riikliku toetamise liigid selle seaduse tähenduses on toetused, tagatised ja laenud (sealhulgas elamumajanduslaenud). Riik toetab ettevõtlust ettevõtluse ja elamumajanduse arendamiseks loodud sihtasutuste kaudu, mille asutajaõigusi teostab majandus- ja kommunikatsiooniminister. Toetuse saaja on kohustatud tagastama mittesihhipärast kasutatud toetuse summa. Iga toetuseliigi puhul määratakse sihtrühmad, kes nimetatud toetust võivad saada. Sihtrühmade määramisel lähtutakse liigitusest: a) alustav ettevõtja; b) mikroettevõtja; c) väikeettevõtja; d) keskmise suurusega ettevõtja ning e) suur-

ettevõtja. Sihtrühmade määramisel võib teha kitsendusi ettevõtte tegevusala ja tegutsemispiirkonna suhtes ning võrdsete tingimuste puhul ka eelistusi ettevõtlustoetuste saajate valikul. Seda seadust täpsustas X Riigikogu.

Sotsiaalküsimuste lahendamine

Sotsiaalvallas sotsiaalkomisjoni juhtimisel **VII Riigikogus** vastu võetud seadustest on olulisimad järgmised aktid:

– 1993. aasta **riiklike elatusrahade seadus**, mis sätestas elatusraha liikideks vanadus-, invaliidsus-, toitjakaotus- ja rahvapensioni. Taasiseseisvunud riigi toonasest raskest majandusseisukorrast tulenevalt sätestas see seadus elatusrahade maksmise algse alusena üksnes kindla protsendi riigis kehtivast miinimumpalgast, mida maksti igale Eestis alaliselt elavale isikule, kes vastas seaduses nimetatud muudele kriteeriumidele (näiteks minimaalse vanaduspensioni saamiseks pidi peale kindla vanuse olema vähemalt 15-aastane Eestis omandatud pensioniõiguslik tööstaaž, suurema staaži korral kasvas ka pensioni arvutamise aluseks olev miinimumpalgaprotsent). Juba 1994. aasta suvel kehtestati pensionide arvutamise aluseks rahvapensioni määr, mille suuruse igaks eelarveaastaks kinnitas Riigikogu ja mis tõusis aastast aastasse riigi jõukuse kasvades.

1993. aastal kehtestatuist on olulised ka kollektiivlepingu seadus, töötajate distsiplinaarvastutuse seadus ja kollektiivse töötüli lahendamise seadus, mis sätestas ka töötajate streigiõiguse kasutamise korra;

– 1994. aasta töö- ja puhkeaja seadus, tervishoiukorralduse seadus, palgaseadus ning töötusotsiaalse kaitse seadus, mis reguleeris riigi osutatavaid tööturuteenuseid ja töötule riikliku abiraha andmise korda.

1995. aasta selle ala seadustest on tähtsaim sotsiaalhoolekande seadus, mis sätestas sotsiaalhoolekande korralduse ning riigi ja omavalitsuste abi vajajatele, sealhulgas vaestele sotsiaalteenuste osutamise ning neile sotsiaaltoetuste andmise alused.

VIII Riigikogus vastu võetud sotsiaalala õigusaktidest väärivad märkimist:

– 1995. aasta

1) **rahvatervise seadus**, mis sätestas elukeskonna- ja tervisekaitse põhinõuded, haiguste ennetamise vahendid (näiteks laste ja tervistkahjustaval tööl töötavate inimeste tervise kontroll, kaitsepookimine nakkushaiguste vältimiseks jmt), tervise edendamise vahendid (näiteks tervisekasvatus ja -õpetus haridusprogrammide osana ning terviseteebe levitamine). Seadusega kehtestati ka Vabariigi Valitsuse, Sotsiaalministeeriumi, maavanema, kohalike omavalitsuste, valla- ja linnaarstide, avalik- ja eraõiguslike juriidiliste isikute ning füüsiliste isikute ülesanded tervisekaitse ja -ohutuse tagamiseks, samuti tervisekaitse riikliku järelevalve korralduse ning vastutuse seaduse rikkumise puhul;

2) **ravimiseadus**, mis määras kindlaks ravimite tootmise, impordi, ekspordi ja turustamise korra, ravimite registreerimise ja reklaami nõuded, apteekide tegevuse alused ja riikliku järelevalve korralduse ning vastutuse selle seaduse rikkumise eest. Seadus avaldati 1996. aasta algul. X Riigikogu võttis vastu ravimiseaduse uue redaktsiooni, tagamaks selle täpse vastavuse Euroopa Liidu samaalastele aktidele;

3) **individuaalse töövaidluse lahendamise seadus**, mis sätestas töötaja ja tööandja vahel tekkinud individuaalse töövaidluse lahendamise korra ja tingimused. Seadus sätestas, et individuaalse töövaidluse lahendamiseks võib pöörduda kas töövaidluskomisjoni või kohtusse, kuid mitte mõlemasse korraga. Seadus kehtestas töövaidluskomisjoni moodustamise ja töö korra, vaidluste lahendamise korra selles komisjonis ning tema otsuse tegemise ja selle täitmise korra eri liiki töövaidluste puhul. Seadus avaldati 1996. aasta algul;

– 1997. aasta uus **lastetoetuste seadus** (eelmine pärines 1994. aastast), mis sätestas, et laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaliseks hüvitamiseks on lastega peredel õigus saada riiklikke lastetoetusi, ning määras kindlaks isikud, kellel on õigus toetusi

saada, lastetoetuste liigid ja toetuste saamise tingimused.

IX Riigikogu muutis 2001. aastal selle seaduse **riiklike peretoetuste seaduseks** ja võttis vastu seaduse uue redaktsiooni, mis täpsustas toetuste liike ja nende maksmise korda. Uue seaduse järgi jagunevad peretoetused: 1) igakuiselt makstavateks toetusteks (lapsetoetus, lapsehooldustasu, üksikvanema lapse toetus, ajateenija lapse toetus ning eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus), 2) ühekordselt makstavateks toetusteks (sünnitoetus, lapsendamistoetus ja elluastumistoetus), 3) kord kvartalis makstavaks peretoetuseks nelja- ja enamalapselisele perele ning kolmikuid kasvatavale perele ja 4) kord aastas makstavaks koolitoetuseks igale lapsetoetust saavale õppurile. Uus seadus kehtestas, et kui isikul on õigus saada mitut liiki peretoetusi, määratakse ja makstakse neid toetusi talle samaaegselt.

1997. aastast pärineb ka narkootiliste ja psühhotropsete ainete seadus ning psühhiaatrilise abi seadus;

– 1998. aasta **riikliku pensionikindlustuse seadus**, mis sätestas riikliku pensioni mõiste, liigid, riikliku pensionikindlustuse korralduse ning riikliku pensioni määramise, arvutamise ja maksmise korra. Seaduse järgi on riiklik pension solidaarsuspõhimõttele tuginev igakuine rahaline sotsiaalkindlustushüvitis vanaduse, töövõimetuse või toitja kaotuse korral, mida makstakse riikliku pensionikindlustuse eelarve tuludest (praegu on see otse riigieelarve osa). Seadus sätestas järgmised riikliku pensioni liigid: vanaduspension, töövõimetuspension, toitjakaotuspension ja rahvapension (viimast võis määrata abivajavale isikule, kellel ei olnud nõutava pensionistaaži puudumise tõttu õigust muud liiki pensionile). Isikule, kellel on samal ajal õigus mitmele riikliku pensioni liigile, määratakse tema valikul üks riiklik pension.

Seadus oli eriti oluline oma mitmeti avalduva uudsuse tõttu, sest:

a) kaotas senise, riigi varasemast vaesusest tingitud elatusrahade süsteemi, mille järgi kõigile pensionioõigusega ühesuguse staažiga

isikuile oli määratud võrdne elatusraha, sõltumata nende senisest ametist ja saadud töötasust. Uus seadus kehtestas 1999. aastast alates kõigile pensionikindlustatud isikutele nn pensionikindlustusstaaži arvestamise, mille alus on andmed nende eest makstud või arvestatud sotsiaalmaksu kohta. Selle staaži põhjal hakati 1999. aastal arvutama iga pensionikindlustatu kohta aastakoefitsienti ja kindlustusosakut, mille suurus sõltub otse kindlustatu eest makstud sotsiaalmaksu summast. Mida suurem on pensionile jääva isiku pensionikindlustusstaaž ja kindlustusosak, seda suuremaks kujuneb ka tema pension. Seega hakkab 2020. aastaist alates pensionile jäävate isikute pension otseselt sõltuma varem saadud töötulust ja tasutud sotsiaalmaksust. Varem pensionile jääjate pension sarnaneb suurel määral veel endise elatusrahaga;

b) võrdsustas naiste ja meeste vanaduspensioni õiguse tekkeks vajaliku ea. Enne Eesti taasiseseisvumist võisid naised NSV Liidu seaduste järgi jääda vanaduspensionile 55-aastaselt ja mehed 60-aastaselt. Lähtudes taasiseseisvunud Eesti majanduse esialgsest nõrkusest ja vanurite üha suurenevast suhtarvust elanikkonnas, tõstis VII Riigikogu riiklike elatusrahade seadusega pensioniea järkjärguliselt kasvavana naistel 60. ja meestel 65. eluaastale. Ent arvestades põhiseaduslikku võrdse kohtlemise põhimõtet ja seda, et naiste keskmine eluiga Eestis on meeste omast kõrgem, muutis VIII Riigikogu selle vanuse kõigil 63-aastaseks;

c) kehtestas ennetähtaegse vanaduspensioni saamise õiguse kuni kolm aastat enne seaduses sätestatud vanusesse jõudmist isikule, kellel on olemas vanaduspensioni määramiseks nõutav pensionistaaž. Kuid sel juhul vähendatakse tema pensioni suurust iga ettenähtud pensionieast varem pensionile jäämise kuu eest 0,4 protsendi võrra. Selle pensioniliigi saamise võimalus oli suureks abiks paljudele halvenenud tervisega vanemas eas isikuile ja töötuks jäänuille.

IX Riigikogu võttis 2001. aastal vastu uue riikliku pensionikindlustuse seaduse, mis

täpsustas normistikku, ent põhimõttelisi uuendusi see enam ei sisalda. Siiski tuleks selles uudsenä arvestada edasilükatud vanaduspensioni saamise õiguse kehtestamist, s. o sätestatud vanaduspensionieast hilisemas vanuses pensioni määramise taotlemise soodustamist. Isikul on õigus edasilükatud vanaduspensionile mis tahes ajal pärast vanaduspensionile õiguse tekkimist. Selle arvutamisel suurendatakse pensioni 0,9 protsendi võrra iga kuu eest, mis on möödunud isiku jõudmisest vanaduspensioniiikka. Nimetatud pensioniliigi kehtestamine soodustas pensioniressursside osalist kokkuhoidu.

1999. aastal võeti vastu puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus.

IX Riigikogus sotsiaalvallas vastu võetud seadustest võiks märkida järgmisi akte:

– 2000. aasta

1) **tööturuteenuse seadust**, mis reguleeris töötisijale ja -andjale tööturuteenuse osutamist. Seaduse järgi olid tööturuteenuse liigid: teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest; töövahendus; tööturukoolitus; kutsenõustamine; tööturutoetus ettevõtjale alustamiseks; tööturutoetus tööandjale väiksema konkurentsivõimega töötü töölerakendamiseks ning hädaabitöö. Riigi tööturuasutustena sätestati Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas tegutsev Tööturuamet ja selle kohalikud asutused – tööhõiveametid. Eraõiguslikul juriidilisel isikul ja äriregistrisse kantud füüsilisest isikust ettevõtjal pidi tööturuteenuste osutamiseks olema tegevusluba. Tööhõiveamet pidi osutama tööturuteenuseid nii töötisijale kui ka tööandjale tasuta, eraõiguslik juriidiline isik ja äriregistrisse kantud füüsilisest isikust ettevõtja pidid osutama tasuta tööturuteenust ainult töötisijale;

2) **Eesti Haigekassa seadust**, mis sätestas, et haigekassa eesmärk on ravikindlustushüvitiste võimaldamine ravikindlustusseaduse, muude õigusaktide ja haigekassa eelarves ettenähtud ravikindlustuse kulude kohaselt. Sama seadusega reguleeriti haigekassa ülesandeid, pädevust, õiguslikku seisundit, tegevuse aluseid ja organeid;

– 2001. aasta

1) uut **tervishoiuteenuste korraldamise seadust** (eelmine pärines aastast 1994), mis sätestas tervishoiuteenuste osutamise korralduse ja nõuded ning tervishoiu juhtimise, rahastamise ja järelevalve korra. Sama seadus reguleeris ka arstiabi eri liike. Seaduse järgi on näiteks üldarstiabi ambulatoorne tervishoiuteenus, mida osutavad perearst ja temaga koos töötavad tervishoiutöötajad. Kiirabi on ambulatoorne tervishoiuteenus eluohtliku haigestumise, vigastuse ja mürgituse esmaseks diagnoosimiseks ja raviks ning vajaduse korral abivajaja transpordiks haiglasse. Õigus saada kiirabiteenust on igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival isikul. Eriarstiabi on ambulatoorne ja statsionaarne tervishoiuteenus, mida osutavad eriarst või hambaarst ning temaga koos töötavad tervishoiutöötajad. Õendusabi on ambulatoorne ja statsionaarne tervishoiuteenus, mida osutavad õde ja ämmaemand koos pere-, eri- või hambaarstiga või iseseisvalt. Seadus kehtestas tervishoiuteenuste osutamiseks esitatavad nõuded, nagu tervishoiutöötaja registreerimise korra, perearstina tegutsemise õiguse andmise, tegevusloa taotlemise kohustuse (nõutav kiirabi, eriarstiabi ja iseseisvalt õendusabi osutamiseks). Tervishoiuteenuste majanduslikult efektiivsemaks osutamiseks nägi sama seadus ette riigi ja kohalike omavalitsuste hallatavate tervishoiuasutuste ümberkujundamise eraõiguslikeks juriidilisteks isikuteks. Sama seadus kohustas haigekassat sõlmima haiglavõrgu arengukava järgses haiglate loetelus nimetatud haiglatega tervishoiuteenuste ostmise lepingud. Järelevalve tervishoiuteenuste osutajatele sätestatud nõuete täitmise üle pandi selle seadusega maavanematele ja Tervishoiuameti selleks volitatud ametnikele;

2) **töötuskindlustuse seadust**, mis reguleeris hüvitiste maksmise ja määramise tingimusi ja korda töötuks jäämise, töölepingute kollektiivse ülesütlemise ja tööandja maksejõuetuse korral ning töötuskindlustuse korraldust. Seadusega loodi avalik-õiguslik juriidiline isik Eesti Töötukassa. Töötuskindlustus on sund-

kindlustuse liik, mille eesmärk on hüvitiste maksmine töötuks jäämise, töölepingute ja teenistussuhete kollektiivse ülesütlemise ning tööandja maksejõuetuse korral. Seadusega reguleeriti ka vastavate hüvitiste maksmise korda. Sama seadus sätestas töötuskindlustusmaks, mida makstakse: töötajale töövõi teenistuslepingu alusel rahas makstud palgalt ja muudelt tasudelt; avalikule teenistujale makstud palgalt ja muudelt tasudelt ning füüsilisele isikule töötetevõtu-, käsundus- või muu teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel makstud tasudelt, välja arvatud juhul, kui tasu saav isik on füüsilisest isikust ettevõtja. Nimetatud tasusummadel on kindlustatu töötuskindlustusmaks määr 0,5 kuni kaks protsenti, tööandja töötuskindlustusmaks määr 0,25 kuni üks protsent. Seadus reguleeris ka töötuskindlustusmaks maksmise korda, Töötukassa tegevust ja vastavate vaidluste lahendamist;

– 2002. aasta uut **ravikindlustuse seadust** (senine pärines aastast 1991), mille järgi ravikindlustus on tervishoiukulude katmise süsteem kindlustatud isiku haiguste ennetamise ja ravi, samuti ravimite ja meditsiiniliste abivahendite ostmise rahastamiseks ning ajutise töövõimetuse hüvitiste ja muude hüvitiste maksmiseks selles seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Ravikindlustus põhineb kindlustatud isikute solidaarsusel ja piiratud omaosalusel ning lähtub kindlustatud isikute vajadustele vastavate teenuste osutamise, ravi piirkondliku võrdse kättesaadavuse ja ravikindlustusraha otstarbeka kasutamise põhimõttest. Ravikindlustus on sundkindlustus. Ravikindlustuse kindlustusandja on Eesti Haigekassa. Kindlustatud isik valib haigekassa piirkondliku struktuuriüksuse, mille kindlustatud isikute nimekirja ta kantakse. Nimekirja kantud isikutel on võrdsed õigused ja võimalused ravikindlustushüvitiste saamiseks, kui selles seaduses ei sätestata teisiti. Kindlustatud isik selle seaduse tähenduses on Eesti alaline elanik või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elav isik, kelle eest sotsiaalmaksu maksja (näiteks tööandja) on kohustatud maksma sotsiaalmaksu või kes iseenda eest maksab

sotsiaalmaksu seaduses sätestatud korras, samuti nende isikutega seaduse või lepingu alusel võrdsustatud isik. Kui kindlustatud isik ei täida arsti määratud meditsiinilist põhjendatud ravi, kaotab ta õiguse ravikindlustushüvitisele seoses konkreetse haigusjuhtumiga. Haigekassa ei võta vähemalt 19-aastaselt täiskasvanud kindlustatud isikult üle hambaraviteenuse eest tasu maksmise kohustust. Ravi rahastamise lepingu sõlmib haigekassa tervishoiuteenuse osutaja või osutajatega, kuid haigekassa ei ole kohustatud sõlmima seda lepingut kõigi tervishoiuteenuse osutajatega. Haigekassa võtab õigusaktides sätestatud ulatuses ja korras üle tasu maksmise kohustuse kindlustatud isiku ambulatoorseks raviks vajalike ja haigekassa ravimite loetellu kantud ravimite ja imikute toitesegude jaemüügi eest. Seadus reguleerib samuti ajutise töövõimetuse hüvitise maksmist nii haigus-, sünnitus-, lapsendamise- kui ka hooldushüvitisena. Sätestatud on ka lisatasud – visiiditasu ja voodipäevatasu –, mille maksmise kohustust haigekassa üle ei võta.

Kultuuri ja regionaalarengu suunamine

Kultuurivallas kultuurikomisjoni juhtimisel vastu võetud seadustest on tähtsaimad autoreid kaitsvad, haridust reguleerivad, ülikoolidele ja teadusasutustele autonoomiat andvad, eesti keele kui riigikeele staatust fikseerivad, kultuuriasutuste tegevust ja sporti käsitlevad jmt seadused.

VII Riigikogu vastu võetud kultuurialastest seadustest väärivad osundamist:

- 1992. aasta autoriõiguse seadus, mille uue teksti kehtestas X Riigikogu;
- 1993. aasta kodakondsuse taotlejale esitatavate eesti keele tundmise nõuete seadus; erakooliseadus; põhikooli- ja gümnaasiumiseadus ning täiskasvanute koolituse seadus;
- 1994. aasta muinsuskaitse seadus, ringhäälinguseadus ja Kultuurkapitali seadus;
- 1995. aasta teaduskorralduse seadus, ülikooliseadus ja uus keeleseadus (esimene, taas-

iseseisvumisaja alguse keeleseadus pärines aastast 1989).

Loetletud seadustest määratles põhikooli- ja gümnaasiumiseadus üldharidust kui teadmiste, oskuste, väärtuste ja käitumisharjumiste süsteemi, mis võimaldab inimese isiksuseks kujunemist. Seaduse järgi on põhiharidus, mida antakse 9-klassilises põhikoolis, kohustuslik üldharidusmiinimum, mis annab õiguse jätkata õpinguid üldkeskhariduse omandamiseks gümnaasiumis, kuhu kuuluvad 10.–12. klass. Seadus määras kindlaks riigi ja kohaliku omavalitsuse (munitsipaalomandis oleva) põhikooli ja gümnaasiumi õigusliku seisundi ja töökorralduse. Erakoolide seisundi sätestas erakooliseadus, ent 1998. aastast kohaldatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseadust ka erakoolidele ja eragümnaasiumidele, kui erakooliseadus ei sätesta teisiti.

Ülikooliseadus sätestas ülikooli asutamise, ühinemise, jagunemise ja tegevuse lõpetamise korra, tegutsemise alused, autonoomia piirid, juhtimise põhimõtted, kõrghariduse omandamise vormid ja tingimused, ülikooli varade õigusliku seisundi, finantseerimise korra, õppejõudude ja üliõpilaste põhiõigused ja -kohustused ning riikliku järelevalve ülikooli tegevuse üle.

VIII Riigikogu kehtestatud sellealastest aktidest väärivad esiletõstmist:

- 1995. aasta kutseõppeasutuste seadus;
- 1996. aasta muuseumiseadus;
- 1997. aasta etendusasutuse seadus, Eesti Teaduste Akadeemia seadus ja Rahvusoperi seadus ning pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seadus (avaldati 1998. aasta algul);
- 1998. aasta arhiiviseadus; rakenduskõrgkooli seadus; spordiseadus; riigi kultuuripreemiate ja kultuuristipendiumide seadus ning rahvaraamatukogu seadus;
- 1999. aasta koolieelse lasteasutuse seadus ja noorsootöö seadus.

IX Riigikogu kehtestatud kultuurialastest aktidest võiks esile tõsta näiteks 2000. aastal vastu võetud välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seadust ja 2001. aasta algul avaldatud kutse seadust.

Regionaalarengu suunamiseks vastu võetud seadustest olid tähtsaimad VII Riigikogu maaelu- ja regionaalpoliitika komisjoni juhtimisel 1993. aastal vastu võetud kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ja maakonna valitsemiskorralduse seadus, millest esimene sätestas kohaliku omavalitsuse mõistena omavalitsusüksuse – valla ja linna – demokraatlikult moodustatud võimuorganite õiguse ja kohustuse seaduste alusel kohalikku elu iseseisvalt korraldada ja juhtida. Sama seadus määratles omavalitsusorganitena volikogu kui kohaliku omavalitsusüksuse esinduskogu, mille valivad valla või linna hääleõiguslikud elanikud, ning valitsuse kui volikogu poolt moodustatava täitevorgani. See seadus andis ka omavalitsusorganite pädevuse ja töökorralduse alused ning sätestas omavalitsusüksuste suhted omavahel ja riigiorganitega.

Välissuhtlemise kujundamine

Kohe pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumise rahvusvahelist tunnustamist oli XII Ülemnõukogu juba oma 1991. aasta 26. septembri otsuse alusel ühinenud 28 tähtsa rahvusvahelise lepinguga, mille depositaar on ÜRO peasekretär. Nende lepingute hulka kuulusid nii rahvusvahelised paktid kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta ning majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste kohta kui ka diplomaatilise ja konsulaarsuhtlemise konventsioonid, genotsiidi kuritegude tõkestamise ja karistamise konventsioon, rahvusvaheliste lepingute õiguse konventsioon jpt rahvusvahelise õiguse alusdokumendid. Seega oli VII Riigikogu töö alguseks loodud Eesti välissuhtlemise juriidiline alus, mis vajab edasiarendamist veel paljude rahvusvaheliste konventsioonide ja kahe- või mitmepoolsete riikidevaheliste lepingute kehtestamise kaudu vastavate ratifitseerimisseadustega.

VII Riigikogu võttis juba 1993. aastal väliskomisjoni juhtimisel vastu välissuhtlemise seaduse, mis sätestas välissuhtlemisorganitena Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, Välisministeeriumi, muu valitsus-

asutuse ja välisesinduse ning määras kindlaks nende sellekohase pädevuse. Sama seadus sätestas välislepingute sõlmimise ja täitmise tagamise korra. VII Riigikogu kehtestas 1995. aastal ka välisteenistuse seaduse, mis reguleeris riigiteenistust diplomaatilisel ametikohal, sealhulgas diplomaatilise ja konsulaarkoosseisu ameti-, au- ja teenistusastmeid, välisteenistusse võtmist ja teenistuskäiku ning diplomaatide staatust ja sotsiaalseid tagatiseid. **VIII Riigikogus** vastu võetud välissuhtlusalastest seadustest olid olulisimad: – 1995. aasta

1) **Euroopa Ühenduste ja nende liikmesriikide ning Eesti Vabariigi vahelise assotsieerumislepingu (Euroopa lepingu) ratifitseerimise seadus.** Seadusega ratifitseeritud lepingu alusel loodi Euroopa Ühenduste ja nende liikmesriikide ning Eesti vahel assotsiatsioon, et luua sobiv raamistik poliitiliste suhete arengut võimaldavaks pooltevaheliseks poliitiliseks dialoogiks, arendada edasi Euroopa Ühenduse ja Eesti vahelist vabakaubanduspiirkonda, laiendada pooltevahelist kaubavahetust ja harmoonilisi majandussidemeid, panna alus majanduslikule, rahalisele, kultuurilisele ja sotsiaalsele koostööle ning ebaseadusliku tegevuse tõkestamise alasele koostööle, samuti Euroopa Ühenduse poolt Eestile osutatavale abile, toetada Eesti püüdusi oma majanduse arendamisel ning luua sobiv raamistik Eesti järkjärguliseks integreerumiseks Euroopa Liitu. Eesti majanduslikuks integreerumiseks Euroopa Ühendusse sätestas leping ka Eesti kehtivate ja loodavate õigusaktide lähendamise ühenduse omadele. Seaduste lähendamine laienes eelkõige järgmistele valdkondadele: tolliõigus, äriühinguõigus, pangandusõigus, ettevõtete raamatupidamine ja maksustamine, intellektuaalne omand, finantsteenused, konkurentsireeglid, inimeste, loomade ja taimede tervise ning elu kaitse, töötajate kaitse, sealhulgas tööohutus, tarbijakaitse, kaudne maksustamine, tehnilised normid ja standardid, tuumaõigus, transport, telekommunikatsioonid, keskkond, avalikud hanked, statistika ja tootevastutus. Nendes

valdkondades pidi seaduste lähendamisel eriti kiire areng toimuma siseturu, konkurentsi, töötajate kaitse, keskkonnakaitse, tarbijakaitse, finantsteenuste ja tehniliste normide ning standardite osas;

2) Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise **lepingu Vene Föderatsiooni relvajõudude väljaviimisest Eesti Vabariigi territooriumilt** ja nende ajutise sealviibimise tingimustest ning Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimustes Eesti Vabariigi territooriumil ratifitseerimise seadus. Nimetatud lepete ratifitseerimine kindlustas ka juriidiliselt Eesti täielikku sõltumatust Venemaast ning tähendas lõplikku vabanemist endistest okupatsioonivägedest;

– 1996. aasta seadus, millega ratifitseeriti piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsioon ja selle protokollid nr 1 ja 2;

– 1997. aasta terrorismi tõkestamise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus ja kohtulikult karistatud isikute üleandmise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus;

– 1998. aasta konsulaarseadus.

IX Riigikogus on välissuhtluse alal vastu võetud tähtsamad seadused näiteks laste hooldusõigust ja laste hooldusõiguse taastamist käsitlevate otsuste tunnustamise ja täitmise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus aastast 2001 ning vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsiooniga ühinemise seadus aastast 2002.

Riiklike üksikküsimuste lahendamine ja poliitilised aktid

Väga olulised olid ka paljud **Riigikogu otsused**, millega lahendati põhiliselt riigielu

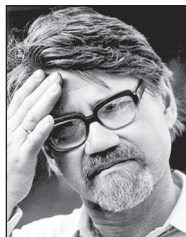
üksikküsimusi. Näiteks andis Riigikogu oma otsustega peaministri kandidaatidele volitused valitsuse moodustamiseks, avaldas vahel mõnele valitsejale umbusaldust, otsustas riigile laenude võtmise ja nimetas ametisse kõrgeid ametiisikuid – Riigikohtu liikmed, õiguskantsleri jt. Mitmete otsustega tegi Riigikogu põhiseaduse § 103 lõike 2 kohaselt Vabariigi Valitsusele ettepaneku algatada kindlaid seaduseelnõusid ning otsustas põhiseaduse § 128 kohaselt ka kaitseväge kasutamise Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel. Riigikogu võttis vastu samuti tähtsaid riigielu poliitilist arengut puudutavaid otsuseid, millega näiteks 2001. aastal kiitis heaks Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused.

Lausa murranguline oli aga 2002. aasta lõpus IX Riigikogu poolt vastu võetud otsus “Rahvahääletuse korraldamine Euroopa Liiduga ühinemise ja Eesti Vabariigi põhiseaduse täendamise küsimuses”, sest selle alusel toimus 2003. aastal Eestis referendum, mis otsustas Eesti astumise Euroopa Liitu.

Kõik Riigikogu koosseisud võtsid vastu ka **poliitilisi akte**, näiteks VII Riigikogu 1992. aastal deklaratsiooni põhiseadusliku riigivõimu taastamisest ning IX Riigikogu avaldused “Olukorrast Tšetšeenias” (1999) ja “Okupatsioonirežiimi kuritegudest Eestis” (2002).

Kokkuvõttes oli taasiseseisvunud Eesti õigussüsteemi loomine keeruline ülesanne, sest nõudis nii riikluse taasülesehitamise ja rahvusvahelise suhtlemise alaseid otsustusi kui ka Eesti turumajanduse edendamiseks vajalike tingimuste sätestamist, samuti ühiskonnakorralduse muutumisega kaasnevate komplitseeritud sotsiaalküsimuste lahendamist ning eelkõige Eesti rahva kaitsmist ja tema kultuuri arengu soodustamist. Riigikogu sai koostöös Vabariigi Valitsuse eri koosseisudega kõigi nende raskete ülesannetega edukalt hakkama. Selle parim tõend on Eesti vastuvõtmine Euroopa Liitu juba 2004. aasta 1. mail.

Reis Peterburist Petserisse

Mati Hint
VII Riigikogu liige,
Tallinna Ülikooli
emeriitprofessor

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee (ENPA) mitteliikmesriikide komitee väljasõiduistung: Peterburi – Pihkva – Irboska – Venemaa-Eesti piir – Petseri, 23.–27. oktoober 1994

Komitee oli kohal väga esinduslikus koosseisus: David Atkinson (komitee esimees, Inglismaa), Albert Pfuhl (Saksamaa), Jean Seitlinger (Prantsusmaa), Wilfred Böhm (Saksamaa), Mme Josette Durrieu (Prantsusmaa), Gyula Hegyi (Ungari), Hanneke Gelderblom-Lankhout (Haagi linnapea), Mati Hint (Eesti), Vytautas Landsbergis (Leedu), Hanne Severinsen (Taani), Kyösti Toivonen (Soome) jt. Väljasõiduistungist võtsid osa ka liikmesust taotlevate riikide esindajad, kellel oli komitees erikülastajate staatus. Eesti-Vene piiriküsimuse tõttu pakkus see väljasõiduistung erilist huvi endise Jugoslaavia järealtulija riikidele.

Laupäev, 22. oktoober
Õhtusele Peterburi rongile.

Pühapäev, 23. oktoober
Peterburi. Hotell “Peterburi”. Tuba maksab 905 000 rubla (300 USD) öö eest. Segadus rahavahetusega hotellis. Peeter-Pauli kindlus ja helikopterisõit (viimane oli üpris tühine). Ermitaaž (välismaalastele kallid piletiga) ja omapead linnaekskursioon. Restoraniõhtusöök hotellis ENPA komitee liikmetega, kellest enamik on päeva jooksul päralt jäänud.

Esmaspäev, 24. oktoober

Atkinsoni komitee Tauria palees. Tehniline korraldus on vilets ja kogu aeg valitseb segadus. Tauria palee on SNG (SRÜ – Suveräänsete Riikide Ühenduse) peakorter (Parlamentaarne Assamblee!), igal liikmesriigil on siin oma büroo, palee ees on lipuvarrastes liikmesriikide lipud ning kolm tühja lipumasti. See viib vägisi mõttele, et Balti riikide jaoks on lipuvardad juba valmis pandud!

Vähesel vabal ajal käisin Smolnõis, see pole kaugel. Duuma presidendi Ivan Rõbkini kuri kõne. Komitee kohtumine Sergei Kovaljoviga.

Õhtul oli Rõbkini pakutud suurejooneline vastuvõtt samas Tauria palees. Lauad hiigelsaalis. Landsbergis mängis klaverit. Seltsisongi kõige rohkem Toivoneni ja Landsbergisega. Tehti ekskursioon ka ajaloolisse istungitesaali, kaasas oli inimesi, kes suurepäraselt tundsid Venemaa ajalugu ja seletasid kõike Potjomkinist kuni Ajutise Valitsuseni.

Teisipäev, 25. oktoober

Atkinsoni komitee kuulamid. Duumafraksioonid. Kommunistide iidolid on Peeter I, Lenin ja Stalin. Rahvusvähemustega kohtumine jäi ära, see oli täielik sabotaaž. Lõuna, seejärel raamatukauplustes. Kohtumine “Memoriaaliga” oli normaalne ja sümpaatne. Pressikonverents. Segadus linnaekskursiooniga, millest ei saanudki asja.

Kolmapäev, 26. oktoober

Pärast pikka väljalennu ootamist (udu) Pulkovos erilennukiga Pihkvasse. Vladislav Tumanovi “ümarlaud” (tavaline auditoorium) ja esinemine seal. Pihkva Kreml, mind saatsid Tumanov ja isa Vladimir. Lõuna Pihkvas, siis sõit bussidega Eesti suunas. Vana piiri ületamine – Irboska. Irboskas ostsin vene mutikeselt villased sokid. Vene-Eesti praegusel piiril. Teisel pool on Koidula piiripunkt. Vene poolel

on piirihitised kapitaalselt välja ehitatud, mingist ajutisusest pole juttugi. Petersi, klooster. Vastuvõtt kloostri ja setu küsimus. Õhtusöök Pihkvas. Vladimir Podoprigora ja Vladislav Tumanovi toostid. See oli – nagu soomlased ütlevad – *yliammuttu*. Öine lend Peterburi.

Neljapäev, 27. oktoober

Vihm ja külm. Väga informatiivne hommikusöök kolleegidega mitteliikmesriikide komiteest. Vene Muuseumis neli rikast tundi. Siis väsinult veel linnas. Õhtul rong Peterburi–Tallinn. Jantlik Vene toll ja piirivalve. Reede hommikuks koju. Samal õhtupoolikul kell 15–18 Kadriorus presidendi juures nende küsimustega.

Aruanne reisi kohta Peterburi ja Petserisse 24.– 27. oktoobrini 1994

*Teadmiseks Riigikogu juhatusele,
väliskomisjonile, Välisministeeriumile ja
Vabariigi Valitsusele*

Riigikogu liige Mati Hint

24.–26. oktoobrini toimus Peterburis Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee (esimees David Atkinson, Inglismaa) väljasõiduistung, mis oli mõeldud eelkõige Venemaa liikmekssaamise taotluse põhjalikumaks kaalumiseks.

Töötähtsused Peterburis olid tehniliselt halvasti korraldatud, kõikjal esines ebatäpsust, hoolimatust, ükskõiksust komitee vastu. Seda silmatorkavam oli sümboolika, millega komitee oli ümbritsetud. Komitee töötas Tauria palees, mis oli ühtlasi SRÜ Parlamentaarse Assamblee peakorter (NB! Parlamentaarne Assamblee). Istungiruumi ilustas ka SRÜ uus helesinine lipp, mis on üsna sarnane Euroopa Liidu lipuga. Hoone ees lehvisid 10 SRÜ liikmesriigi lipud üsna sarnaselt sellega, mida näeb Strasbourgis (ainult lohakamalt

muidugi). Lipuvardakohti oli aga ette valmistatud 14 lipu jaoks. Tihti oli tunda, et venelased valmistavad psühholoogiliselt ette pinda Nõukogude Liidu taastamiseks endistes piirides, esialgu konföderatsioonina. Sellele taotlusele on juba isegi Ukraina järele andmas. (NB! Tauria palee on Krimmi vallutaja Potjomkini palee ja Potjomkin oli põhjust meenutada mõnes teiseski seoses.) Eesti poliitikal tuleb arvestada, et endise välisministri Trivimi Velliste “kontseptsioon” Venemaa lagunemisest väikesteks riikateks vürstiriikideks (absurdne juba algusest peale) on igasuguse põhjata. Vastupidi – Venemaa tegutseb praegu jõuliselt ja osavalt impeeriumi taastamiseks.

Komitee päevakorralduste küsimuste arutamisel oli paar teravat momenti. Mme Durrieu tõstas Vene vägede Moldovas viibimise küsimuse, Landsbergis küsis Tšetšeenia enesemääramisõiguse kohta (selle küsimuse pareeris Atkinson otsustavalt ja see on juba mitmes kord – Euroopa Nõukogu tunnustab Venemaa territoriaalset tervikkust). Moldova liikmekssaamise küsimuse arutamisel väitis Venemaa esindaja, et enesemääramisõigus on eelkõige uute riikide vähemustel!

Kohtumine Peterburi linnavalitsusega oli küllaltki traditsiooniline ja möödus vastastikuste lugupidamisavalduste saatel. Seevastu kohtumine Venemaa Riigiduumi spikri Ivan Rõbkiniga oli palju suurema tähendusega. Hr Rõbkin pidas kõne, mis üldiselt võeti vastu kui mõõduka range liini seisukohtade esitamine:

- monoetniliste riikide loomise taotlused Venemaa naabruses ei ole Venemaal aktsepteeritav;
- Venemaa ei soovi kaua oodata Euroopa Nõukogu eeskojas;
- teiste maade liikmekssaamist on kiirendatud, Venemaa puhul seda ei tehta;
- Euroopa Nõukogul on halb tahe ja pretensioone Venemaa vastu;
- Venemaa võtab vastu regionaalse inimõigusharta.

Need seisukohad leidsid vasturääkijaid. Prantsusmaa esindajad leidsid olevat täiesti

sobimatu rääkida inimõiguste erinevusest regiooniti. Atkinson ütles, et Euroopa Nõukogu parlamendisaadikutel ei ole Venemaa suhtes halba tahet ja et Euroopa Nõukogu ei sekku Venemaa siseprobleemidesse Tšetšeenias (NB!). Landsbergis seadis kahtluse alla SRÜ kodakondsuse mõiste ja palus selle sisu täpsustada. Mme Durrieu küsis Vene 14. armee viibimise kohta Moldovas ja selle mõju Dnepri-äärse probleemi lahendamisele. Hr Böhm küsis, kas Venemaa on Nõukogude Liidu õigusjärglane ja kui on, kas siis Venemaa ei peaks tunnustama, et Nõukogude Liit okupeeris Baltikumi. Rõbkin vastas, et igasuguse kahtlusega on Venemaa Nõukogude Liidu õigusjärglane, kuid Venemaalt ei maksa nõuda igasuguseid asju, mis pole poliitiliselt mõistlikud. Landsbergis küsis Baltimaade okupeerimise ja Lenini mausoleumi säilitamise kohta ning ei saanud korralikku vastust. Hint küsis mõne aja pärast uuesti, mis takistab Venemaad astumast sammu Baltimaadega suhete parandamise suunas ja tunnustamast Balti riikide okupeerimist Nõukogude Liidu poolt. Pr Severinsen märkis, et inimõiguste rikkumist Eestis ja Lätis pole, ning küsis, kas Venemaa ei karda, et kui ta järjekindlalt ründab selle väitega Eestit ja Lätit, siis hakatakse eriti teraselt jälgima vähemuste olukorda Venemaal.

Rõbkini vastus oli tüüpiline: üks tema vanaisadest või onudest vabastas Eesti ja teine Läti ning Baltimaad on Venemaale kuulunud sajandeid, oli ainult 20-aastane vaheaeg. Ja jälle ka viited van der Stoelile.

Kokkuvõttes võib selle tähtsa kohtumise kohta ütelda, et Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee näitas ennast nõudliku organina, keda ei saa sundida vaikima. Mis puutub minusse, siis olen kaheaastase tööga selles komitees teinud kindlat *lobby*-tööd, mis aitab Baltimaade taotlusi selgitada ning ajaloolist tõe jalule seada. Leian, et on koguni parem hajutada teatud küsimused komitees, mitte kogu aeg ise esineda Venemaa kriitikaga. Peterburi raadio märkis selle koosoleku kohta nagonii, et oli tunda Baltimaade survet (Landsbergist

nimetati ka nimepidi). Kuid üldiselt oli pressihuvi komitee vastu väike.

24. oktoobril kohtus komiteega ka tuntud dissident ja president Jeltsini nõuandja inimõigusküsimustes Sergei Kovaljov. Kovaljov on äsja esitanud Venemaa Riigiduumale äärmiselt süнге raporti inimõiguste olukorrast Venemaal. (Tunnen Sergei Kovaljovi juba ajast enne Nõukogude Liidu lagunemist kui objektiivset ja ausat inimest.) Kovaljovi seisukoht oli, et Venemaa ei suuda täita Euroopa Nõukogu inimõigusstandardeid, et Venemaa vajab selles küsimuses toetust ja välist survet ning et Venemaa äratõukamine võib anda uut hoogu vägivaldsele natsionalismile ja isegi fašismile Venemaal. Kogu küsimus on selles, kas surve Venemaale on efektiivsem, kui Venemaa on Euroopa Nõukogu liige või ooteasendis olles. Kovaljov kaldus ettevaatlikult toetama Venemaa liikmeks võtmist, komitee aga on pärast seda väljasõiduistungit selles küsimuses kindlasti reserveeritum kui enne väljasõitu.

Teisipäev 25. oktoober. Väljasõiduistungit teine päev tõi esile kogu veneliku hoolimatuse ja potjomkinluse.

Parlamendifraktsioonide esindajatega korraldatud kohtumisel prevaleerisid kommunistid (Gennadi Zjuganov) ja nende liitlased. Vladimir Žirinovski parlamendigrupp oli lasknud teatada, et neid ei huvita ei Euroopa Nõukogu ega see kohtumine. Esindatud oli ka SRÜ interparlamentaarne grupp (veidi veider, sest arutati ju Venemaa astumist Euroopa Nõukogusse). Kõigest lasti paista, et eesmärgiks on uue suure ühenduse loomine Venemaa egiidi all.

Üldiselt toetati Venemaa astumist Euroopa Nõukogu liikmeks. Kommunistid Zjuganovi juhtimisel ja nende liitlased ajasid edasi oma joru lähivälismaal pantvangideks sattunud venelastest. Valitses nostalgia Nõukogude Liidu järele. Augustiputši keeldusid nad putšiks nimetamast, Venemaa ajaloo suurkujudeks aga on kommunistide järgi Peeter I, Lenin ja Stalin. Kommunistide blokist püüdsid distantseeruda “läänlased” ja ka Riigiduum

väliskomisjoni esindajad (Vladimir Lukin). Vähemustega kohtumine oli tõeline jant. Viimasel hetkel oli saadud kõiki Venemaa vähemusi esindama üks rohelise särgiga gruusiinlane, kelle arvates vähemuste probleemiks Peterburis on sissekirjutamise raskused. Veidi hiljem lisandus kasahh, kellel polnud ka midagi öelda. (Nagu komitee liikmed hiljem kindlaks tegid, olid need mehed tegelikult kohale saadetud samas majas töötavatest Gruusia ja Kasahstani esindustest SRÜ Parlamentaarse Assamblee juures!) Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee otsustas väljasõiduistung katkestada, avaldada protesti ning korraldada Venemaale uus väljasõiduistung, mis oleks spetsiaalselt pühendatud vähemuste küsimustele.

Kui selline väljasõiduistung peaks teoks saama, lasub Eestil moraalne kohustus korraldada mitteliikmesriikide komitee kohtumine Venemaa soome-ugri vähemuste tõeliste esindajatega.

Kohtumine usuühingute ja erinevate uskude esindajatega kulges normaalselt. Kohtumine NGO-de (valitsusväliste organisatsioonide) esindajatega möödus “Memoriaaliga” peetud dialoogi tähe all. See endiste poliitvangide organisatsioon oli esindatud väga väärikalt. Nad ütlesid, et repressioonid on küll lõppenud, aga tõelise rehabiliteerimiseni on veel palju maad. “Memoriaali” delegatsioon lahkus kohtumise ruumist komitee aplausi saatel. Oleks mõttekas läbimõeldult ja tasakaalukalt algatada “Memento” ja “Memoriaali” koostöö ka poliitilistes küsimustes (“Memoriaali” asutaja oli Andrei Sahharov).

Kohtumine pressis esindajatega oli jälle üsna veider. Jälle sama rohelises särgis gruusia “vähemuse” esindaja, Vene rahvasaadikud istumas läbisegi pressis esindajatega ja vastamas pressis esindajate esitatud küsimustele jne. Pressis esindajate hulgas ei puudunud need, kes kasutasid väljendit lähivälismaa (ja koguni lähim välismaa), kuid oli ka neid, kes kritiseerisid Vene praegust tegelikkust. Üldmulje jäi, et sõnavabadust ei piira mitte tsensuur, vaid väljaannete sõltuvus rahast ja reklaamiandjatest. Ja ka hirm kättemak-

suaktsioonide ees (korraks tõusis arutlusaineks ajakirjaniku tapmine Moskvas).

Minu küsimus puudutas ajakirjanduse suhtumist ankeedisse, mille brežnevliku minevikuga sotsioloog Leokadija Drobiževa oli korraldanud Riigiduum liikmetele. Selles ankeedis küsis Drobiževa muu hulgas, kas nad (Riigiduum liikmed) on ka tegelikult suures mures venelaste olude pärast Eestis ja Lätis või kasutavad seda teemat üksnes poliitilise võitluse vahendina. 22% oli vastanud, et mureks on põhjust, 42% – see on vaid poliitiline trump, 20% – nii seda kui teist. Palusin pressis esindajatel kommenteerida neid tulemusi. Sõna võttis aga hoopis üks Riigiduum saadik tuntud vaimus.

Kolmapäev 26. oktoober. Eesti jaoks oli kõige olulisem väljasõiduistung kolmas päev. Selle päeva marsruut oli Peterburi – Pihkva – Irboska – Venemaa-Eesti piir – Petseri – Pihkva. Erilennukiga viidi komisjon Pihkvasse, kus esimene üritus oli Föderatsiooninõukogu liikme ja Pihkva kubernerit Vladislav Tumanovi juhitud ümarlaud, milles osalesid Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee, suur hulk Vene Riigiduum saadikuid (kaasa arvatud Riigiduum rahvusvaheliste suhete komisjoni esimees Vladimir Podoprigora, kellega mul on olnud varem – Lielupes – teravaid mõttevahetusi Nõukogude Liidu rahvuspoliitika küsimuses). Ümarlauda juhtisid Tumanov ja Atkinson.

ENPA esindajate laudadele oli jagatud ettevalmistatud materjale Vene-Eesti suhete ja setu küsimuse kohta, mõlemad äärmiselt tendentslikud ning setu probleemi käsitus ka niivõrd asjatundmatu, et oleks lubamatu jätta seda kasutamata. (Materjalid lisatud.)

Kummalisel kombel püüdis Vene pool Venemaa liikmekssaamise probleemide istungit pöörata Eesti probleemide arutamiseks. Tumanovi kõnes rõhutati Petseri venelisust, piiriprobleemi naeruväärsust (Tumanov tegi ka faktivigu). Lubati, et komitee saab ise veenduda, et Petseri on Venemaa ja mitte Eesti. Tumanovi kõne põhiteisid võib kokku

võtta nii: Euroopa saatus sõltub vähemuste küsimuse lahendamisest Eestis ning piiride muutmatusest.

Tuleb arvesse võtta, et Tumanov esindab Vene võimustruktuurides kõrgeimat ešeloni ning et tema kõne põhiteesid langevad kokku Ivan Rõbkini kõnega komiteele 24. oktoobril Peterburis, kuigi Tumanovi kõne oli toonilt pehmem.

Atkinson andis kohe sõna mulle. Püüan järgnevas taastada oma kõne (vastuse Tumanovile) võimalikult täpselt (kõnelesin inglise keeles, parandades pidevalt ka tõlkija ebatäpsusi, üksnes tänusõnad Tumanovile ütlesin vene keeles):

“Väga austatud härra Tumanov. Lugupeetud rahvasaadikud ja üldsuse esindajad. Lubage mul kõigepealt tänada hr Tumanovit selle südamliku vastuvõtu eest, mis meile siin osaks saab. Teiseks lubage mul hr Tumanovit tänada selle eest, et ta toob Euroopa Nõukogu komitee ette Eesti-Vene piiriküsimuse, sest tõepoolest nii on aus, poleks hea probleemist vaikida. Hr Tumanov esitas siin Vene seisukoha, mille järgi piir määrati kindlaks 1940. aastal ja ei kuulu vaidlustamisele. Lubage mul esitada minu seisukoht selles küsimuses, kusjuures sõandan arvata, et minu seisukohta jagab kõiges olulises arvestatav osa Eesti poliitikutest.

Probleem on selles, et praegusel piiril puudub legaalne alus. Ainus legaalne Eesti-Vene piirileping on Tartu rahuleping, mida aga Vene pool enam ei tunnusta. Seega vajavad Eesti ja Venemaa uut piirilepingut, mida mõlemad tunnustaksid. Uus piirileping saab sündida üksnes läbirääkimiste teel, kuid läbirääkimised eeldavad teatud hea tahte samme Venemaa poolt. Nendeks hea tahte sammudeks oleksid Eesti ja teiste Balti riikide okupeerimise tunnustamine 1940. aastal ning sellest tulenevalt praeguse piiri leegaalse staatuse puudumise tunnustamine, sest praegune piir tõmmati 1945. a okupeeriva riigi poolt ajal, mil okupeeriv riik pani Eestis toime kõige jõhkramaid repressioone.

Nende hea tahte sammude astumise järel ei näe ma mingeid takistusi piiriläbirääkimiste

alustamiseks, kusjuures ma mõnan, et tulemuseks võib olla kompromiss või peaks olema kompromiss, mida on võimalik aktsepteerida mõlemal poolel. Tõeline kompromiss oleks mõlema poole lootus. Täna tähelepanu eest.”

Kõnel oli mõju. Atkinson ütles kohe, et vajaduse korral on ta valmis läbirääkimisi vahendama. Tumanov tänas mind, venelaste hulgas oli kuulda repliike nagu “tema järgi eestlased ei nõuagi kogu territooriumi tingimusteta tagastamist”, “see on uus seisukoht” jms. Arvan, et Vene poolel on piiriküsimust valgustatud üksnes selliselt, et eestlastega pole mõtet piiriläbirääkimisi pidada, kuna nad nagnii ühestki ruutmeetrist ei loobu. Eesti ajakirjandus muidugi võimaldab niisuguse seisukoha levitamist.

Kuigi kogu järgnevat diskussiooni püüti hoida samal lainel – Venemaal pole muid probleeme kui suhted Eestiga –, siis see hästi ei õnnestunud. Kiideti väga Lätit, kellega pole piiri- ega muid probleeme; see oli silmakirjalik. Isa Vladimir rääkis, kuidas tema valgekaartlaste õnnetu järeltulijana teab perekonnapärimustest, et Tartu rahu piir on kaabakliku tehingu tagajärg: bolševikud kinkisid Petserimaa Eestile selle eest, et eestlased desarmeerisid Judenitši armee. Vastasin, et ajalugu ei tunne niisugust tehingut. Sõna võttis veel põgenike komitee esindaja, aga see oli allpool igasugust taset (2500 Baltimaadest põgenenud perekonda annavad tunnistust sellest, et mitte kuskil maailmas pole inimõigused kaitstud paremini kui Venemaal). Atkinson vastas, et venekeelsete inimeste inimõigused on Eestis ja Leedus ja lähitulevikus ka Lätis (pärast Läti vastuvõtmist Euroopa Nõukogusse) paremini kaitstud kui Venemaal ongi.

Selleks ajaks oli komitee liikmetele üldiselt selge, et üritus on suurel määral lavastatud ja traagelniidid paistavad läbi.

Andsin intervjuu kohalikele raadiojaamadele ja televisioonile, püüdes kõnelda nii, et ka väljalõikamise puhul oleks mu mõtteid raske moonutada. Eitasin vene kultuuri tagakiusamist Eestis. Piiriküsimuses kordasin territoriaalse

kompromissi vajalikkust ja seda, et praegune piir on Eestile ülekohtune.

Kokkuvõttes. Mitteliikmesriikide komitee mitu juhtivat isikut on avalikult leidnud, et piiridiskussioon peab jätkuma (Atkinson, Seitlinger). On tõstatatud setude küsimus (Toivonen, Hint, Atkinson). Moment on soodne, et üritada Strasbourgis setude osas raporti saamist, milleks muidugi on vaja esitada *Motion for a resolution* või *Motion for a recommendation*. Mulle tundub, et praegu on see lootusrikas.

Järgnenud ekskursioonil Pihkva Kremliis olid minu saatjateks hr Tumanov ja isa Vladimir (kes peagi osutus eesti keele oskajaks, ta väitis end olevat kolm aastat elanud Pärnus).

Järgnes ekskursioon Irboskasse ja Petserisse. Mõistagi oli see poliitiline ekskursioon, kuigi giid Jelena oli väga eestisõbralik ja näitas isegi endist Eesti piiri. Petseris juhtis ta tähelepanu linna eestilikele joontele (usun, et see tõsiasi võib osutada väga tähtsaks).

Eesti-Vene piiripunkti suurejooneline väljaehitamine Venemaa poolt jättis paljudele ENPA komitee liikmetele väga irriteeriva mulje. Arvan, et Venemaa saavutas selle demonstreerimisega Atkinsoni komitee suhtumises loodetule risti vastupidise tulemuse. Vestluses piirivalveohvitseriga esitati küsimusi piiri ühepoolse märkimise problemaatilisusest. Andsin sel ajal ajakirjanikele seletusi (ka intervjuu ühele Vene raadiole), keeldusin Vene piirivalveohvitseriga poseerimise aust (see oli ehk ainus otsene lõks, mida mulle püüti seada). Piiri vastu tundsid väga suurt huvi ka Toivonen ja Haagi linnapea Gelderblom-Lankhout.

Mitu Atkinsoni komitee liiget on nüüd Eesti-Vene piiriprobleemist palju teadlikumad, nad vajavad efektiivset selget lisamaterjali (mida kahjuks nii aegaviitev ja raske on Välisministeeriumist saada).

Visiidil Petseri kloostriisse tulid lavastuse traagelniidid välja halastamatu selgusega. Meile esitati üht kirikut kui kohaliku setu rahvuse kirikut, kus papp peab oskama setu ja vene keelt. Eesti keele oskus polevat vajalik, kuna jumalateenistusi peetakse vene

ja setu keeles. Ka sealne setu selts töötavat setu keeles ja saavat kõikvõimalikku toetust Vene administratsioonilt. Komiteega kohtuma tulnud setu seltsi esimees esines argpükslikult ja nähtavasti kinnitatud stsenaariumi järgi. See kiilaspäine härra kadus kiiresti, kui selgus, et Euroopa külaliste hulgas on eestlane.

Hr Atkinson küsis “setu kirikus” setu seltsi esimehelt, kas setud on eestlastest erinev rahvus (nagu väitsid venelased), kas setudel oli raskusi Eesti Vabariigis jms. Vastused olid sellised: jah, setud on täiesti erinev rahvus, kellel eestlastega pole midagi suurt ühist. Neil on oma keel ja kultuur, mida eestlased on püüdnud alla suruda, sundides setusid käima eestikeelses koolis jne. Hr Atkinsoni järgmine küsimus oli: kas setusid ei ähvarda praegu venestamine-venestumine? Vastus oli: ei sugugi, sest venelased teevad kõik võimaliku, et säilitada setude keelt ja kultuuri.

Kõnetasin setu seltsi esimeest võru murdes: see mees ei osanud ei võru ega setu murret, ta vastas mulle eesti kirjakeeles ja kogu komitee oli imestunud, et me omavahel aru saame ning keegi palus sel mehel ütelda midagi setu keeles, et nad kuuleksid selle kõla. Mees rääkis midagi eesti kirjakeeles, mida ma muidugi komiteele kohe ütlesin. Siis selgus, et mehega kaasas olev naine ei oska ei setu ega võru murret ega ka eesti keelt, ta oli venelane. Selle peale läks komitee ajagraafik kiiresti kohe väga pingeliseks ja meid kutsuti kirikust välja. Setu seltsi tegelased haitusid kuhugi.

Väljaspool stsenaariumi püüdis minuga ühendust saada üks tõeline setu naine, kellel oli üle anda Seto kongressi raamatuke ja setude nimekirju. Võtsin need vastu ja andsin kõige ametlikkusega Atkinsoni juuresolekul edasi komitee sekretärile. Hr Atkinson ütles, et nüüdsest on need materjalid Euroopa Nõukogu arutusobjekt.

Külaskäigul Petseri kloostriis oli poliitiliseks momendiks kloostri vaimuliku juhtkonna korraldatud vastuvõtt valgete linadega kaetud pikkade laudade taga. Seal jagati ka inglise- ja venekeelset materjali, mis sisaldavad otseseid vassinguid ja nõuavad õiendamist. Loodan seda teha juba 5.–6. detsembril Pariisis toimu-

val ENPA kultuurikomitee korraldataval Euroopa ajaloo õpetamise sümposiumil. Sel list eesmärki silmas pidades kogusin Peterburis praeguseid (1994) Vene koolide ajalooõpikuid, mis on nimetatud sümposiumiks suurepärane materjal. Mul on juba kokkuleppeid Soome kolleegidega ühisprobleemide tõstatamiseks (aastad 1939–1940 puudutavad ka Poola kolleegide samavõrra).

Õhtusel vastuvõtul Pihkvas pühendas hr Tumanov oma toostikõnes lõigu Eestiga heade suhete vajalikkusele. Tooste ütles ka Podoprigora. Atkinson vastas naljatlevas-iroonilises laadis, kuidas nad on täna näinud suurt kindlust, mille venelased on pidanud ehitama kaitseks eestlaste vastu (Irboska) ja suurt piiripunkti, mille venelased taas ehtasid kaitseks eestlaste vastu!

Atkinsoni komitee paljud liikmed suhtuvad Eesti-Vene piiriküsimusse tõsiselt ning nende suhtumine Venemaasse muutus selle väljasõiduistungijärel palju kriitilisemaks. Eesti poliitika peaks seda olukorda kasutama, kuid tegema seda rahulikult ja diplomaatiliselt, kompromissivalt ning ilma maksimalistliku hüsteeriata. Ja kõike seda kiiresti.

Minu ettepanekud:

1. Algatan ENPA-s setusid puudutava raporti, lootuses saada raportööriks neutraalne ENPA saadik.
2. Võtan ajaloo õpetamise küsimuses ja konkreetselt ka setusid ning Petseri kloostri puudutavad seigad üles Pariisis 5.–6. detsembril toimival ENPA ajaloo õpetamise sümposiumil (olen ENPA kultuurikomitee liikmena kohal).
3. Eesti üldsus peab mõistma, et rahvusromantiline mängimine “iseseisva, mitte-eesti setu rahvusega” on äärmiselt vastutustundetu ja võib nurjata veel ehk võimaliku setu külade ühendamise Eestiga.
4. Tihedam koostöö Välisministeeriumi ja Eesti saadikutega ENPA-s on vajalik.

Kodus: Presidendi juures Kadrius 3 tundi: ka Andres Tarand (peaminister) ja üks Välisministeeriumi Venemaaga tegelev kõrgdiplomaat. Üldiselt oli see minu monoloog, sest olin väga veendunud oma informatsiooni olulisuses. Meri suitsetas kolm tundi vahetpidamata ja ütles ainult mõne mittemidagiütleva sügavmõttelisuse, teisigi replike oli vähe. Hiljem sain ma muidugi aru, et Andres Tarand ja Lennart Meri olid Petserist ja idapoolsetest Setumaa küladest juba loobunud, mida kinnitas välisminister Siim Kallase avaldus Petroskois 1995. aasta lõpus.¹

¹ Vt ka Mati Hint. Setu küsimus ning Eesti-Vene piiriprobleem võivad jõuda Euroopa Nõukogusse. – Postimees, 15. nov 1994. Avaldatud pika ooteaja järel oluliste kooskõlastamata kärbetega (lisatud ässitavad vahepealkirjad). Vastukajased: Endel Kapten. Tulgem tagasi maa peale. – Postimees, 24. nov 1994, sama Põlva ajalehes Koit, 24. nov 1994; BNS-i uudis: Mati Hint: Euroopa Nõukogu on valmis vahendama Eesti-Vene piiriläbirääkimisi. – Eesti Sõnumid, 18. jaan 1995; BNS-i uudis: Euroopa Nõukogu vahendaks Eesti-Vene piiriläbirääkimisi. – Rahva Hääl, 18. jaan 1995; Euroopa Nõukogu vahendajaroll piiriläbirääkimistel on alles idee. BNS-i intervjuu Tunne Kelamiga [minu pressikonverentsi puhul. – M.H.]. – Päevaleht, 19. jaan 1995; Jaan Pulk, Evar Saar. Setudest lähima naabri pilguga. [Võru Keele ja Kultuuri Fondi tegelaste artikkel]. – Postimees, 31. jaan 1995; Council of Europe Parliamentary Assembly: Motion for a resolution on the situation in the Setu region and on Estonian-Russian border, presented by Mr HINT, Estonia, LDG, and others. 7 Febr 1995, Doc. 7235. Vt ka Mati Hint. Eesti Vene-poliitika õppetunnid: 1. Vene-Eesti piir, 2. Eesti muulaste-poliitika ummik. – Eesti Sõnumid, 3. ja 4. veebr 1995.

1995 alguses Strasbourgis

7. veebruar 1995

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Parliamentary Assembly
Assemblée parlementaire

7 February 1995 Doc. 7235
ADOC7235

MOTION FOR A RESOLUTION

**on the situation in the Setu region
and on the Estonian-Russian border**

**presented by Mr HINT, Estonia, LDR
and others**

This motion has not been discussed in the Assembly and
commits only the members who have signed it

1. The Assembly is concerned about the situation in the region inhabited by the Setu ethnographic community in south-east Estonia and in the Pskov region of the Russian Federation.
2. The Setu community, belonging to the group of southern Estonians and speaking a subdialect of the south Estonian Võru dialect, and having valuable specific ethnographical characteristics, is deeply concerned about its future, having been divided by the Estonian-Russian border.
3. The fact that Estonia and Russia do not have a border treaty, recognised by both states, is a serious hindrance for communication across the border.
4. The refusal of the Russian Federation to recognise the former Estonian-Russian border treaty as agreed in the Tartu Peace Treaty (1920), and unilateral marking by Russia of the new border on the administrative demarcation line of the Soviet occupation period has created tensions between the two states, and hindered cross-border communication that may turn out to be fatal for the small divided Setu community.
5. In these circumstances, the Assembly wishes to be presented in the near future with a report on the situation and the specific cultural, religious and economic needs of the Setu community.
6. Taking into account the abnormal situation of having no recognised border treaty between Estonia and the Russian Federation, the Assembly calls on the Council of Europe to act as an intermediary in the Estonian-Russian border treaty.

Doc. 7235

Motion for a resolution

Signed:

Hint, Estonia, LDR
Severinsen, Denmark, LDR
Seitlinger, France, EPP
Gelderblom-Lankhout, Netherlands, LDR
Atkinson, United Kingdom, EDG
Kelam, Estonia, EDG
Gabrielescu, Romania, EPP
Dundee, United Kingdom, EDG
Ryynänen, Finland, LDR
Anttila, Finland, LDR
Durrieu, France, SOC
Hegyi, Hungary, SOC
Landsbergis, Lithuania, EDG
Paunescu, Romania, UEL
Johnston, United Kingdom, LDR
Irmer, Germany, LDR
Muehlemann, Switzerland, LDR
Jagmetti, Switzerland, LDR
Mihaylova, Bulgaria, LDR
Burbiené, Lithuania, LDR
Gricius, Lithuania, LDR

* SOC : Socialist Group
EPP : Group of the European People's Party
EDG : European Democratic Group
LDR : Liberal, Democratic and Reformers Group
UEL : Group of the Unified European Left

13. veebruar 1995

Office of the Clerk of the Assembly, Synopsis No 14/1995: paljude tagasi lükatud resolutsiooniprojektide kõrval oli Setu ja Eesti-Vene piiri resolutsiooniprojekt nende hulgas, mis läksid edasi vastavatesse komiteedesse; see läks *Political Affairs Committee*'sse konsultatsiooniks. Midagi ei järgnenud.

Midagi ei järgnenud, sest selleks oleks vaja olnud *Political Affairs Committee*'s lobby teha ja saavutada raportööri määramine. Ma arvan, see oli käeulatuses, sest oli palju soodsaid momente: liberaalide mõjuka fraktsiooni juht Sir Russell Johnston oli resolutsiooniprojekti algatamisele alla kirjutanud, kokku oli sellel dokumendil 12 liberaalide fraktsiooni allkirja, mis näitab, et kogu fraktsiooni toetus oleks olnud väga tõenäoline, Assamblee peasekretär Daniel Tarschys oli aga peasekretäriks tõusnud sellest fraktsioonist. Enamgi veel, Daniel Tarschys oli erakordselt kompetentne Baltimaade ja Venemaa probleemides (ja tema osa Baltimaid puudutavates resolutsioonides enne Baltimaa iseseisvumist on igal juhul tähelepanuväärne). Mitu ENPA silmapaistvat poliitikut, sealhulgas David Atkinson, kelle seisukohast Venemaa vastuvõtmine Euroopa Nõukogusse üsna palju sõltus, olid ennast avalikult pakkunud piirikonflikti vahendajaks. Venemaal oleks tol hetkel olnud vaja näidata kompromissimeelsust. Aga uus Eesti delegatsioon Strasbourgis (pärast 1995. aasta Riigikogu valimisi) ei liigutanud seda asja. Sest see eeldas tööd, läbirääkimisi, teatavat valmisolekut Venemaa vastuvõtmisel hääletada kompromissimeelselt. Valiti Venemaale hääletamisel "arapanemise" tee, mis ju kuhugi ei viinud, küll aga tõi Eesti delegatsiooni kindlameelsete liikmete naeratavad fotod Eesti ajaleh-

tede poliitikalehekülgedele. Resolutsiooni algatamise toetajate 21 allkirja hulgas on ka Tunne Kelami nimi. See justkui oleks ka millekski kohustanud.²

Kas setu külade kaotamine oli absoluutselt paratamatu?³

Juba niinimetatud üleminekuaastatel (1989–1991) loodi Eestis poliitiline õhkkond, mis välistas igasuguse sisepoliitilise debati kompromissipiiri võimalikkusest Petserimaal ja ka Narva taga. Sõnaühend *Tartu rahu* oli püha ja puutumatu ja see tähendas ka Tartu rahu piiri. Sisendati kujutlust, et Eesti saab Venemaale dikteerida piiritingimusi ning piiriprobleemi lahendamine sõltub üksnes Eesti tahtest. Selliselt esitasid piiriprobleemi ka Setumaal gastroleerivad Tallinna poliitikud ning pole ime, et sellel ebarealistlikul retoorikal oli Setu kohalike poliitikute toetus – vallavanematest külapoetide ja poetessideni.

Eesti pool korraldas suure käraga Kaitseliidu "piirimanöövreid" Narva-taguses Komarovkas ja Irboska taga.

Komarovkas käidi piiritulpi maantee serva panemas 2. septembril 1990. Jaanus Betlem kirjutas sellest nii: "... tegu on tõesti kaugeleulatuva ja igavesti kestva plaaniga. See on plaan säilitada Eesti Vabariigi territoriaalne terviklikkus." (Betlem 1990.)

Eesti Vabariigi territoriaalse terviklikkuse tagamisel tegutseti koordineeritult. 2. septembril 1990 toimus ka Kaitseliidu Tamme kompanii väljasõit Eesti Vabariigi Irboska-tagusele piirile.

Elva kaitseliitlane Ville Sonn on seda aktsiooni kirjeldanud ajalehes Lõunakaar 14. sept 1990 (esileheküljel, kaasautor Juhan Algus).

² Vt Mati Hint. Käestlastud võimalus. – Luup, 1997, nr 2, lk 12–14 [Toimetusse antud pealkirjaga "Loobumisvõit Venele". – M.H.].

Allikaid: Agnes Kuus. Petserimaast loobumine on praegu Eestile kahjulik, väidab Riigikogu väliskomisjoni esimees Eino Tamm. – Sõnumileht, 5. dets 1995; Marianne Mikko. Venemaa liitub Euroopa Nõukoguga. – Eesti Päevaleht, 26. jaan 1996; Enno Tammer. Jüri Adams tahab rahva vastust. – Postimees, 9. dets 1996.

Vastukajad: Kristiina Ojuland (Eesti delegatsiooni juht ENPA-s). Vastused Mati Hindile. – Luup, 1997, nr 3, lk 4 ("Kirjad"). Selles vastuses väidab Ojuland, et minu resolutsiooniprojekt ringleb edasi ENPA masinavärgis. See oli, pehmelt öeldes, puru silmaajamine.

³ Kirjutatud 2005. aasta suvel piirilepingute allakirjutamise puhul.

Eesti ajakirjandus toetas selliseid aktsioone enam-vähem ühemõtteliselt, vähesed julgesid kainemat häält teha, nt Madis Hindi kirjutis “Piiriga saab minna vaid teatud piirini” (Hint 1990), ja need hääled jäid mõjuta.

On võimatu, et neid aktsioone ei koordineeritud, kuid on raske ütelda, kelle jaoks nad olid isamaalisuse mängud ja kelle jaoks Eestile halbu tagajärgi arvestavad provokatsioonid. Küllap leidis neidki, kes mängisid mõlemat mängu korraga.

Igatahes loodi selliste ja teiste, ka Setumaalt lähtuvate aktsioonidega Eestis õhkkond, mis välistas piirikompromissi arutamise, Venemaale aga anti signaal, et Eesti ei loobu jala-täiestki Irboska-tagusest maast.

Mart Laari valitsuse ajal selline piiripoliitika jätkus täistuuridega ja kogu Tartu rahuga seotud emotsionaalset retoorikat kasutades. Laari toleaeagne parteikaaslane Jaanus Betlem on ülaltoodud tsitaadis selle poliitika maksimalistlikkust väljendanud päris täpselt.

Just Mart Laari valitsusel kui esimesel taas-iseseisvunud Eesti valitsusel oleks olnud võimalik haarata initsiatiiv piirikompromissi saavutamiseks. Seda oleks tulnud teha kohe – 1992. aasta lõpus või 1993. aasta alguses. Kohtusin noil aastatel korduvalt Galina Starovoitovaga, kes oli president Jeltsini nõunik rahvus- ja piiriküsimustes. Tundsin seda demokraatlikku, Baltimaade iseseisvumisse eriti soosivalt suhtunud sotsioloogist poliitikut juba aastaid, olime teineteise olemasolust teadlikud 1987. aastast peale, sest Galina Starovoitova oli üks esimesi prominentseid vene sotsiolooge ja ühiskonnategelasi, kes minu algatatud kakskeelestamisvastases diskussioonis kohe ja väga selgelt valis poole – venestamise ja kakskeelestamise vastu. Kõigil meie erinevatel kohtumistel Soomes, Viinis ja Peterburis toimunud inimõiguskonverentsidel rääkisime ka Eesti-Vene piirist kui Eesti ja Venemaa vahel lahendamata probleemist. Galina Starovoitova sõnum oli väga selge: Eesti saab kõik, kui ta ei nõua võimatut. Võimatu – see on Irboska. Kui te nõuate Irboskat, ei saa te midagi.

Nii läkski.

Mul on raske uskuda, et mina olin ainus Rahvarinde ja Riigikogu esindaja, kellele Galina Starovoitova selle sõnumi edasi andis. Palju usutavam on, et kompromissi pakkumine pidi Mart Laari valitsuseni jõudma erinevaid kanaleid pidi.

Kuid seda ei soovitud märgata, sest oli juba kujundatud teistsugune suhtumine. Eestit verevalamisest päästma tõtanud ja Eesti iseseisvust ühe esimesena tunnustanud president Jeltsinile ei saanud iseseisvunud Eestis osaks positiivset tähelepanu. Eesti poliitika valis Venemaale ärapanemise tee. Rublade müük Tšetšeeniasse andis Eestile arvatavasti küll juurde mõne miljonäri, aga Vene pool tõlgendas seda aktsiooni riikidevahelise kokkuleppe rikkumisena. Sellisedki sammud näitavad, et Eesti poolel polnud kavatsustki piiriprobleemi kompromissi vaimus arutada. Tõenäoliselt kadus selline huvi kiiresti ka Vene poolel ning seal võidi üksnes käsi hõõruda, et Eesti ise andis ettekäandeid läbirääkimistest loobuda. Kompromissisoodne aeg oli ju nagunii üürrike.

Eesti poliitika jaoks muutus esmatähtsaks võidujooks kuulsuse nimel, mille saab Vene vägede väljaajaja Eestist. Sellele (nagunii toimuvale protsessile) toodi ohvriks kõik muu. Ka Eestile õiglasem piir.

9. oktoobril 1993 Värskas peetud Seto kongressil pidas Tunne Kelam väga tähtsaks, et Setu küsimust näeks lähedalt mõni Euroopa Nõukogu komisjon (vt Kolmas Seto kongress...1994, 33). Aasta hiljem see juhtus, ja siis püüti kogu sündmus unustada, sest algatus ei tulnud valitsuskoalitsioonist ning tegelikud tippotsustajad olid piiriprobleemi juba oma agendast maha kandnud. Tahtlik unustamine on nii täielik, et Eiki Bergi üsna sisukas piiriprobleemaatikat käsitlevas raamatus “Eesti tähendused, piirid ja kontekstid” (väljaandmise aastata! 2003?) ei ole ei Euroopa Nõukogu mitteliikmesriikide komitee reis Peterburist Petserisse ja Venemaa-Eesti piirile ega ka selles seoses Eesti ajakirjanduses ilmunud kirjutised leidnud ainsatki korda viitamist. Nii valikuline ongi Eesti ajalooteadvus.

Kasutatud kirjandus

- Berg, Eiki [2002].** Eesti tähendused, piirid ja kontekstid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Betlem, Jaanus (1990). Kaitseliit kaitses Eesti terviklikkust. – Eesti Ekspress, 14. sept.
Hint, Madis (1990). Piiriga saab minna vaid teatud piirini. – Päevaleht, 23. okt.
Kolmas Seto kongress: 9.10.1993, Värska (1994). Tartu: [Tartu Ülikooli Kirjastus].